

El clau que ens falta

LLIBRES / POESIA / 9 JULIOL, 2019

Quan Rosalía de Castro mor als quaranta-vuit anys a la seva casa de Padrón, Joan Alcover ja ha tornat a Mallorca després dels estudis a Barcelona i es troba instal·lat en el seu primer matrimoni. Llavors el mallorquí deu tenir, si els comptes no fallen, trenta-un anys. A punta i punta d'un estat que fa aigües, els dos escriptors perifèrics acaben de fer un gir inesperat cap al centre, i han optat per escriure en castellà. En el cas de Rosalía, l'hi va empènyer la incomprensió de la seva terra, especialment d'una intel·lectualitat desagraïda amb l'escriptora que havia posat, amb *Cantares galegos*, la primera pedra del seu Rexurdimento literari. Diferent és el cas d'Alcover, autor que va escriure en castellà la major part de la seva obra i que només tornarà a la «musa catalana» cap al final de la seva carrera. Els hem vist a les llibreries de segona mà, per poc que ens hi haguem passejat, dues centes vegades; em refereixo als llibres *Cap al vespre* (1909) i *Poemes bíblics* (1918), sempre aplegats en el mateix volum envellit de la MOLC; exalçat el primer, oblidat el segon, qui sap si per la cosa bíblica, si a l'ombra de les poderoses *Elegies* de la primera part del volum, esponeroses ahir, avui i sempre.

Com Alcover, Rosalía també va haver de veure morir els seus fills; són les ferides que el temps ha deixat al cos, les branques que es perden una a una, aquella part de nosaltres que ens falta. Els lectors i lectores empatitzem fortament amb els poemes que expressen

aquesta mena de dolor, sigui la mort dels éssers estimats, sigui qualsevol altra circumstància tràgica; perquè en els dos casos, malauradament, de tragèdies no els en van faltar. El darrer llibre de Rosalía de Castro, aquell que va ser escrit en castellà, duu per títol *En las orillas del Sar*. És un llibre desconsolat. El Sar és un petit rierol que passa per Padrón i per Santiago de Compostela, on l'autora havia nascut. Salvant la distància entre els rius de Galícia i la Serra de Tramuntana, sembla que un riu subterrani de llàgrimes lligui aquests dos autors, jo no sabria dir si els més tristos de les dues literatures; però això s'escapa del que la crítica pot i ha d'explicar. Al capdavall, la tristesa és un sentiment compartit per poetes i persones —la distinció és deliberada— i només ens ha de preocupar quan esdevé una malaltia. D'això se'n diu depressió. Literàriament, l'hem volguda anomenar melanconia, la bilis negra, i ja existia molt abans que la psiquiatria moderna l'etiquetés com a malaltia. Per a algú deprimat, la pilota sempre caurà al mateix forat, el de la por i la desgana. Ni Rosalía de Castro ni Joan Alcover van conèixer la serotonina; seria interessant, però, veure quin diagnòstic en treuria el seu metge de capçalera, d'alguns dels seus poemes. Si tenim en compte que un de cada cinc catalans i catalanes —més catalanes que catalans, de fet— ha patit, pateix o patirà depressió, valdria la pena preguntar-los —preguntar-nos a nosaltres mateixos— si alguns poemes no ultrapassen el mer dolor, i poden fer-nos sentir el que hi ha més enllà de la pèrdua. L'arbre que s'esqueixa és el dol, les branques caigudes són les tragèdies que fan llenya de la nostra ànima... però la por del dolor mateix, el dolor del dolor, quan parlem de poesia, com el podem dir?

Provem de llegir una traducció del poema IX de les *Vaguedás* del llibre *Follas novas* (1880) de Rosalía de Castro.

Un cop vaig tenir un clau
clavat a dintre del cor;
jo no recordo ja si era aquell clau
d'or, de ferro o d'amor.
Només sé que va fer-me un mal tan fondo,
que fou tan turmentador,
que dia i nit sense parar plorava
com plorà Magdalena a la passió.
«Senyor, que tot ho podeu
—a Déu li vaig demanar—
deu-me valor per arrencar d'un cop
el clau que tant mal em fa».

I Déu m'ho donà, i va arrencar-me'l;
mes... ¿qui ho diria? Llavors
ja no vaig sentir turments
ni saber què era dolor;
vaig saber sols que no sé què em faltava
on el clau va deixar el lloc,
i es veu que d'aquella pena,
es veu que en vaig tenir enyor...

El fang mortal que envolta l'esperit
¡qui l'entendrà mai, Senyor...!

El clau de la primera part és un correlat prou senzill; no s'allunya dels dolors que tots, malauradament i qui més, qui menys, hem conegut. És a la segona estrofa, quan Déu atén la pregària de la poeta i per fi li arrenca el clau, que apareix un buit inexplicable per incompreensible. El que no es pot entendre no es pot dir... i com entendre que s'enyori el propi dolor? El fang mortal, la intervenció divina, actuen en aquest poema com a escenari religiós d'un tema també transcendent, però que ultrapassa la fe. No caiguem en la temptació de veure Déu on només hi ha un simple interlocutor. La poeta s'hi desfoga, i s'exclama perquè ara que el dol s'ha acabat, li segueix faltant alguna cosa. Jo no sé si són les ferides obertes, que no acaben de tancar-se. O si aquest clau ja el portàvem a dintre, abans que la vida ens comencés a ferir amb els seus cops. O si és aquella ombra que sempre ens enfosqueix, que torna quan pensem que ja ha fugit. Però qui ho entendrà mai, això. El poema només ve a testimoniar-ho, i posar-hi més paraules que les triades pel poeta seria un sacrilegi i una exegesi inútil. Hi ha alguns límits que val més no traspassar.

Això ho sap bé Joan Alcover. Ens en parla en un dels seus *Poemes bíblics*, un que de fet no parteix de cap personatge de la Bíblia sinó que, com diu el títol, constitueix una fantasia imaginada pel poeta.

FANTASIA

Un àngel me digué: —Déu, en la vida,
posà termes al goig com al dolor.
Si els vols passar, segueix-me.—
I responguí, ple de temença: —No.—

Llavors vingué una dona,
i, per la mà prenent-me, repetí
els mots misteriosos,
i vaig respondre: —Sí.—

Tres dies i tres nits pelegrinàrem
per un camí sols d'ella conegut,
tres dies i tres nits, fins a la porta
del paradís perdut.

Un àngel del Senyor, per sentinella
posat en aquell lloc,
damunt el mur del paradís vetllava
amb espasa de foc.

La dona va parlar: l'àngel immòbil
restà un moment incert,
i com abans de la primera culpa,
me fou mostrat el paradís obert.

Mes, l'àngel del Senyor, foragitant-me,
amb la punta del glavi em va ferir,

i els nervis i la sang i les potències
va mustigar en mi.

El sol m'escalfa a penes,
aquell instant de paradís enyor,
mon esperit es com una arpa fluixa,
i per mon paladar tot és fador.

I ella? No sé on és ni d'on venia,
la vaig cercar sense trobar-la enlloc;
i ara (mireu si és gran mon infortuni!)
ja no la cerc ni la desig tampoc.

El poeta, doncs, es nega a creuar les fronteres del goig i del dolor. No ho fa per por, fins que una dona misteriosa, no sabem quant de temps després, li repeteix la proposta i ara ell accepta. La conclusió del viatge és que el poeta aconseguirà veure el paradís, però com a càstig per la seva visió, serà ferit per l'àngel del Senyor. Si mirem els símptomes de la ferida del poeta, semblen prou clars: «i els nervis i la sang i les potències / va mustigar en mi.» Res no l'accontenta ja, tot li sembla sense gust, i tampoc sembla que la mateixa poesia l'hagi de consolar, atès que el seu esperit és com «una arpa fluixa». No en va aquest és un dels seus darrers poemes. Les ferides d'Alcover i de Rosalía de Castro no ho són tant pel dolor que els han provocat, sinó perquè ambdós semblen recordar-la i carregar-la com un pes mort. De fet, per a Alcover el més greu no és el dolor que ha patit, ni tan sols la felicitat que ha perdut, sinó el fet de no seguir buscant-la. Aquest, doncs, és el major infortuni i el darrer dels que el poeta haurà de sofrir, com el record del clau en la poeta gallega.

Només dos anys després del naixement de Joan Alcover, venia al món Sigmund Freud. Sabem prou bé, encara que sigui a través de la caricatura, què hi hauria vist, el fundador de la psicoanàlisi, en aquest clau enfonsat a la carn i arrencat, en la punta d'aquest glavi. I per què Alcover diu que no a l'àngel, però sí a la dona? Com podem interpretar el somni d'aquest, l'angoixa d'aquella? A la pel·lícula *Eyes wide shut*, Kubrick va versionar un relat d'Arthur Schnitzler anomenat *Història somiada*. Schnitzler sempre ha estat considerat el doble literari de Freud, no només per la seva filiació vienesa. A la pel·lícula, Tom Cruise i Nicole Kidman posen paraules a una idea que traspasa de cap a cap la novel·la d'Schnitzler, sense acabar de ser mai dita: el primer que hem de fer quan tornem a casa és follar. No sé si la malaltia dels poetes, de tots en general, i la seva melancònia té res a veure amb aquesta altra mancança, però llenço aquí la idea per si algú la vol recollir. Potser el clau que ens falta és el clau que no hem fet.

ETIQUETES: [JOAN ALCOVER](#) [POESIA CATALANA](#) [POESIA GALLEGA](#) [ROSALÍA DE CASTRO](#)

ADRIÀ TARGA | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Tarragona, 1987). És llicenciat en Filologia Clàssica i treballa a l'educació secundària. Ha publicat els llibres de poemes *L'exili de Constanca* (Cossetània, 2008), *Boques en calma* (Edicions 62, 2010; Premi Gabriel Ferrater de Sant

Cugat), *Ícar* (Edicions Poncianes, 2015) i la plaquette *Liorna* (Els papers d'iscols, 2015). També ha traduït del galleg *Celebració* de Gonzalo Hermo (Godall, 2016) i té poemes publicats a *Amors sense casa* (Angle, 2018), antologia LGBTQ de la poesia catalana.

Articles relacionats

«Crist Vivent».
Kierkegaard i la poesia
de tema religiós de
Josep Junyent. Tres
apunts ràpids

FAKE POETRY

L'art de la fuga de Pérez
i Pinya

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

[Política de privacitat](#)
Copyleft

© LA LECTORA 2018